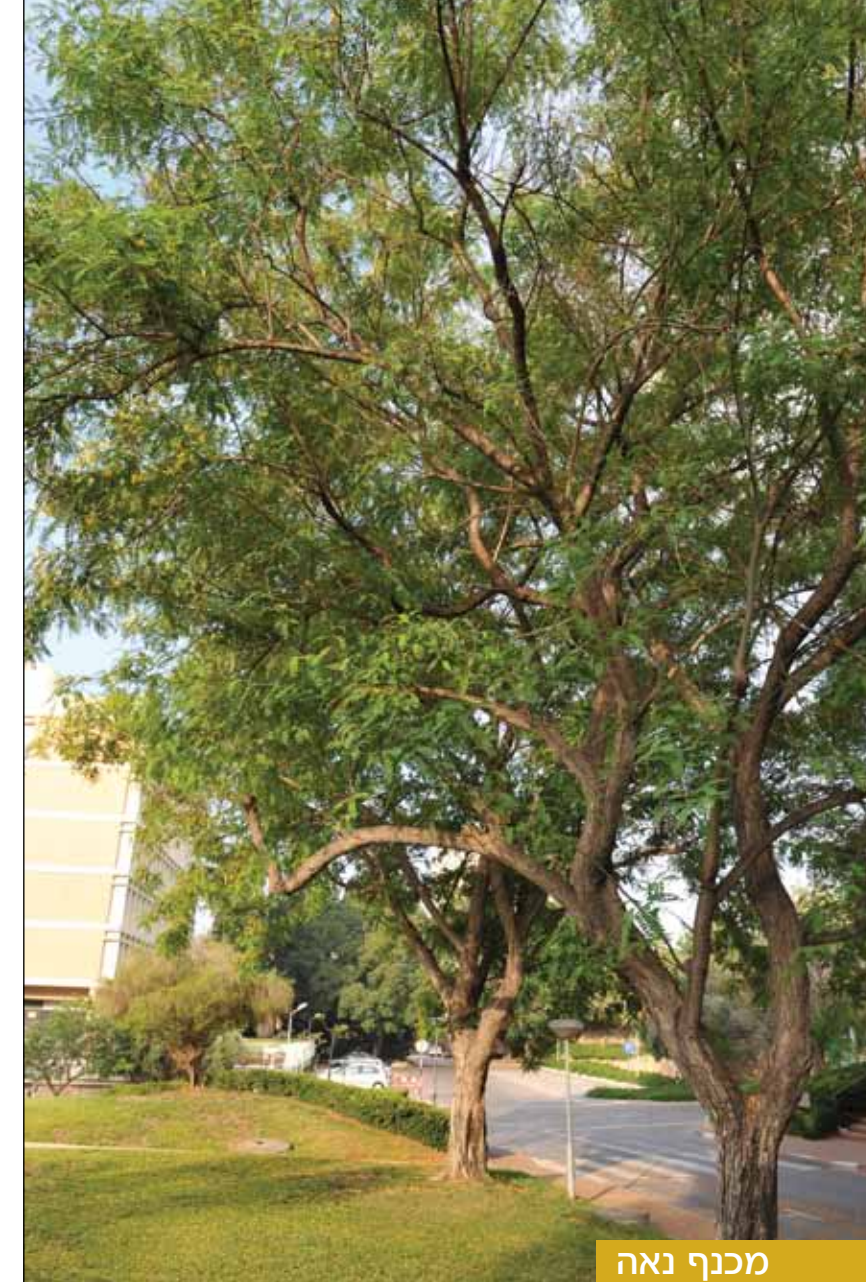

שלט:
7-10

שם עברי: מכנף נאה
שם מדעי: Tipuana tipu
שם אנגלי: PRIDE OF BOLIVIA, ROSEWOOD
שם ערבי: بليسندر جميله
משפחה: קטנייתיים (פרפרניים) /
Fabaceae (Papilionaceae)

מכנף נאה

מוצאו של המכנף בבוליביה ובארגנטינה, שם הוא גדל במיגוון תנאים. עצתו נחשבת בתעשיית הריהוט ומוכרת בשם המקצועי ROSEWOOD (כמו עצת הסיסם) או BRAZILIAN ROSEWOOD. היות שהוא גדל במהירות, חזק ועמיד, הוא עץ נוי מקובל בעולם. בישראל החל השימוש המאסיבי בו כעץ נוי בשנות ה-70 וה-80 של המאה הקודמת, עת הפך לעץ צל מוביל ברחובות, בגנים, ובחורשות ברחבי הארץ.

עץ צל גדול ורחב נוף. עלוותו בינונית בצפיפותה, והיא יוצרת צל מתון ונעים. המכנף הוא נשיר מותנה, ובמקומות חמים הוא לא ינשור כלל. בסוף האביב או בתחילת הקיץ יופיעו על העץ לזמן קצר קבוצות פרחים מקומטים מעט. הפרחים אינם בולטים על העץ, אך כשהם נושרים בהמוניהם על הקרקע הם צובעים אותה בצהוב עז. כל פרי המופיע בעקבות הפריחה הוא למעשה זרע בודד המלוקה בכנף גדולה – שהיא המקור לשם העץ.

שם עברי: מללויקה מחופה 'רבולושן-גולד'
שם מדעי: Melaleuca bracteata 'Revolution Gold'
שם אנגלי: RIVER TEA-TREE
שם ערבי: بلقاء مغطاة
משפחה: הדסיים / Myrtaceae

מללויקה מחופה 'רבולושן-גולד'

עשויים להתפתח לפירות מעוצים, מקובצים על הענף, דמויי ספל קטן כל אחד.
מללויקה מחופה 'רבולושן-גולד' היא זן גנני של המין המקורי, שגדל בר לאורך נחלים ביבשת אוסטרליה. זן זה מקובל מאוד בגינון בארצות חמות בעולם, כפרט בודד או בקבוצה, לשם הבלטה של ניגודים בצבעי עלווה בגן, וכן למטרת מיסוך והסתרה. בגני ישראל הפך העץ, שקל לטפל בו והוא בעל מראה בולט, ללהיט.

עץ קטן וזקוף בעל מבנה שיחי, הבולט בעלוותו הזוהבה. הגזע דק יחסית, והענפים מתחילים מתחתיתו. ענפי המשנה רכים ונטויים בקצותיהם. לאורך הענפים ערוכים בצפיפות עלים קטנים וצרים, דמויי איזמל ובעלי ניחוח לימוני עדין, שצבעם ירוק-בהיר. העלים הצעירים שבקצות הענפים זהובים, ומעניקים לעץ מעטפת זוהבה וזוהרת.
בסוף האביב מופיעות בקצות הענפים תפרחות בצורת מברשות קצרות ורכות בצבע קרם, שאינן בולטות. הפרחים

שלטים:
4-14
4-17
6-6

שם עברי: מנגו הודי

שם מדעי: *Mangifera indica*

שם אנגלי: MANGO

שם ערבי: مانجو

משפחה: אלתיים / Anacardiaceae

מנגו הודי

צבעם, טעמם ומרקמם משתנים בהתאם לזן. בסוג מנגו כמה עשרות מינים. פריים של כ-30 מהם נאכל. המנגו ההודי הוא היחיד המגודל כגידול מסחרי. הוא תורבת בהודו לפני כ-4,000 שנה, ופותחו ממנו מאז יותר מ-2,000 זנים. לארץ ישראל הגיע המנגו ממצרים בתחילת המאה ה-20, וניטע בהיקפים מסחריים החל בשנות ה-30 של המאה הקודמת. מאז פותחו בארץ כמה זנים מקומיים, שהידוע בהם הוא הזן 'מאיה'.

עץ פרי תדיר-ירק, בעל נוף צפוף גדול ומרשים. מגיע במולדתו לממדי ענק, ונחשב לגדול מבין עצי הפרי בעולם. הגזע כהה. העלים מאורכים, מחודדים, עבים ומבריקים, וצבעם ירוק-כהה. צבע הבלבוב נע בין אדום לברונזה. באביב עולות בקצות הענפים תפרחות גדולות ובהן המוני פרחים קטנים, לבנים-ורודים. רוב הפרחים בתפרחת נקביים, ומיעוטם זכריים. ברוב זני המנגו מתבצעת הפריה עצמית. בקיץ מתפתחים על ענפי הפריחה פירות גדולים, שצורתם,

שלט:
4-18

שם עברי: מקדמיה תמימה
שם מדעי: *Macadamia integrifolia*
שם אנגלי: SMOOTH SHELL MACADAMIA NUT,
QUEENSLAND NUT
שם ערבי: مقداميا
משפחה: פרוטאיים / Proteaceae

מקדמיה תמימה

ערך תזונתי גבוה, והם מכילים שמנים המשמשים גם בקוסמטיקה. בסוג מקדמיה תשעה מינים, רובם מאוסטרליה, אך רק פירותיהם של המקדמיה התמימה והמקדמיה הרבועה אכילים. שאר המינים רעילים. גידולם החקלאי החל במאה ה-19, והם נחשבים לגידולים החקלאיים היחידים שמקורם באוסטרליה. לישראל הגיעה המקדמיה בשנות ה-50 של המאה הקודמת, ועצים ראשונים נשתלו, בין השאר, בחלקת הניסיונות שבתחום מכון ויצמן למדע.

עץ תדיר-ירק, המניב אגוזים משובחים. עליו מסודרים לרוב בדורים, כלומר בקבוצות הערוכות במעגל אשר יוצאות מנקודה אחת על הענף, כשבכל דור שלישיית עלים. העלים הבוגרים ארוכים ונוקשים, ושוליהם משוננים מעט או נטולי שינון (ומכאן שם העץ).

באביב מופיעות תפרחות נאות של פרחים קטנים לבנבנים, שחלקם מופרים ומניבים פירות כדוריים בעלי מעטה לביד ירוק, הנבקע עם הבשלתו. לאגוז שנגלה בתוכו קליפה קשה ביותר, ובתוכו זרע או שניים בעלי טעם "חמאתי". לזרעי המקדמיה

שלטים:

5-2

5-13

שם עברי: מתחלית פעמונית

שם מדעי: Spathodea campanulata

שם אנגלי: FOUNTAIN TREE, AFRICAN TULIP TREE,

FLAME-OF-THE-FOREST

שם ערבי: شبيط جرسى

משפחה: ביגונוניים / Bignoniaceae

מתחלית פעמונית

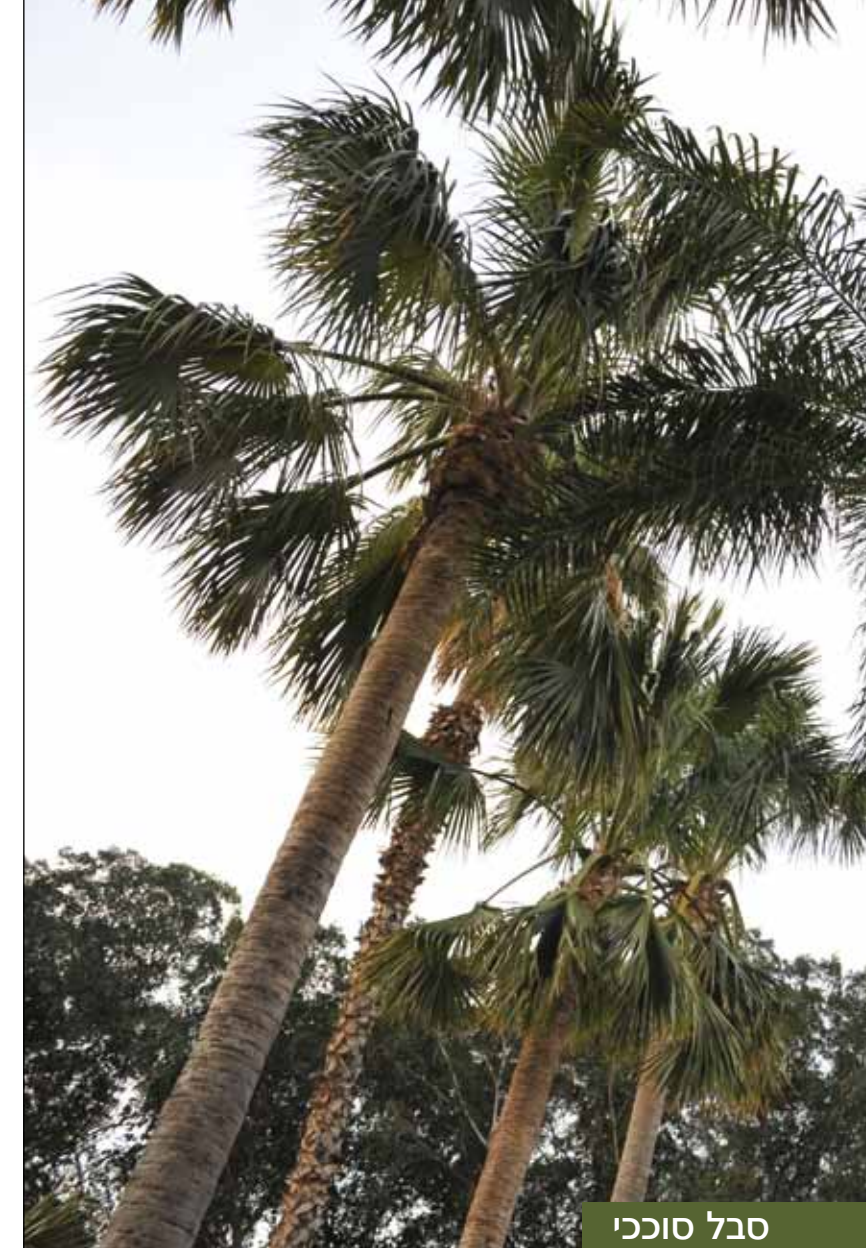
פורח העץ כל השנה, אולם באזורנו העץ פורח בעיקר מסוף האביב ועד הסתיו, אולם גם כאן הוא מפתיע בעונות אחרות. לפני פתיחתו סגורה כותרת הפרח בתוך גביע קשתי, דמוי סירה או קרן, המזכיר מתחל - כלומר מעין מעטפת - ומכאן שם העץ. בפרחים הפתוחים, דמויי הפעמון, מצטברים מי גשמים, אשר מושכים ציפורים. מן הפרחים מתפתחים פירות - הלקטים דמויי תרמיל.

עץ טרופי הבולט בפריחתו ההדורה. בתנאי הארץ גדלו בינוני במולדתו, אפריקה הטרופית, הוא נישא לגובה רב יותר. הגזע זקוף וגבוה, וצמרתו המעוגלת נוטה להתרכז בחלקו העליון. קליפתו חומה וגבשושית מעט למגע, ועצתו הרכה משמשת בית לציפורים רבות. העלים מנוצים לעלעלים גדולים בירוק עז. במקורה המתחלית היא עץ תדיר-ירק, אך בתנאי הארץ עליה נושרים, באופן מלא או חלקי, בחורף. בבית גידולו הטבעי

שלט:
5-5

שם עברי: סבל סוככי
שם מדעי: *Sabal domingensis (umbraculifera)*
שם אנגלי: HISPANIOLA PALMETTO
שם ערבי: سبال خيمبي
משפחה: דקליים / *Areaceae (Palmae)*

סבל סוככי

הסבל הסוככי גדל בר בקובה ובאי היספניולה (בו שוכנות האיטי והרפובליקה הדומיניקנית), ומכאן שמותיו המדעי והאנגלי. בעבר זוהה ונקרא בשמות שונים, כולם נחשבים כיום לשמותיו הנרדפים. הוא דומה מאוד למיני סבל אחרים, אך גזעו, צורת פריו וגודלו משמשים סימנים להבדלה בינו לבין המינים האלה. בארצות מוצאו משתמשים בגזעיו החלולים כצינורות, ובעלים - לקירוי בתים ולקליעת סלים וכובעים. בישראל הוא נדיר ומשמש לנוי.

דקל בעל עלי מניפה, הניכר בגזעו החלק והנישא. הגזע גלילי ואפוף, ובראשו מקלעת קצרה של בסיסי פטוטרות העלים. הנוף פתוח יחסית. העלים נטולי קוצים. הם גדולים, ירוקים, ושסועים לאונות צרות. בדומה לשאר מיני הסבל, גם לעלי הסבל הסוככי מבנה תלת-ממדי, והם "מתקפלים" סביב הציר וכפופים בקשת בקצותיהם. התפרחות המסועפות, ובהן פרחים קטנים, אינן עולות באורן על אורך העלים. לפירות השחורים צורת אגס, ובכל אחד מהם זרע בודד.

שלט:
5-4

שם עברי: סבל פלמטו
שם מדעי: Sabal palmetto
שם אנגלי: CABBAGE PALM, CABBAGE PALMETTO
שם ערבי: سبال نخلي
משפחה: דקליים / Arecaceae (Palmae)

סבל פלמטו

צידי הים הקריבי. מוצאו של סבל פלמטו בקובה, באיי בהאמה, וכן בדרום-מזרח ארצות הברית, שם הוא גדל באדמות ביצה ולאורך חופי הים, והוא העץ הלאומי של קרוליינה הדרומית ושל פלורידה. הוא עמיד לקור ולחום, לרוחות המלוחות של חוף הים, ונחשב חסין גם בפני סופות ההוריקן. ליבת החלק העליון של הגזע משמשת למאכל. הסבל הוא אחד המינים המגודלים לצורך הפקת "לבבות דקל". במקומות רבים בעולם, ובהם ישראל, משמש סבל פלמטו כעץ נוי.

דקל הגדל לאיטו, בעל עלי מניפה גדולים ונטולי קוצים. הגזע מכוסה במקלעת אופיינית של בסיסים מוצלבים של פטוטרות העלים. רוב הפרטים נשארים נמוכים זמן רב, ורק חלקם מפתחים גזע ניכר ומשירים את המקלעת. מבין העלים יוצאות תפרחות מסועפות של פרחים קטנים, לבנים-צהבהבים. הפירות השחורים דמויי ענבה, וכל אחד מהם מכיל זרע בודד. סבל פלמטו הוא אחד מכ-15 מיני סבל הגדלים משני

שלט:
5-7

שם עברי: סופורה אמריקנית
שם מדעי: *Sophora secundiflora* (*Calia secundiflora*)
שם אנגלי: TEXAS MOUNTAIN LAUREL,
FOUNTAIN TREE
שם ערבי: صفيراء المكسيك
משפחה: קטנייתיים (פרפרניים) /
Fabaceae (Papilionaceae)

סופורה אמריקנית

חומים-מכסיפים, שבתוכם זרעים אדומים ורעילים.
לאחרונה הופרד עץ זה מסוג הסופורה, ונכלל, יחד עם
שני מינים קרובים, בסוג החדש "קליה".
מוצא הסופורה האמריקנית הוא בטקסס, בניו מקסיקו
ובצפון מקסיקו, והיות שהיא מותאמת לאזורים הצחיחים
האלה, היא בולטת בחוסנה ובעמידותה. בארצות מוצאה - וכן
בישראל - משמש העץ כחיץ וכמיסוך לאורך כבישים, לכיסוי
מדרונות, או כעץ נוי.

עץ קטן תדייר-ירק, בעל מבנה שיחי, המצטיין בעלוותו
ובפריחתו. קצב הגידול שלו איטי, והוא גדל לרוב על כמה גזעים.
נופו כדורי ורחב, ועלוותו צפופה ומסתירה לעיתים את הגזע
ואת הענפים. עליו מנוצים לכמה עלעלים ביציים עבים, כהים
ומבריקים, המזכירים את עלעלי החרוב.
בסוף החורף ובאביב עולות מהעלווה תפרחות של פרחים
פרפרניים בסגול-כחול. הפריחה היפה בולטת בעיקר מקרוב,
וריחה עז. הפרחים מתחלפים בתרמילים מעוצים דמויי בוטנים,

סיגלון / מיכאל דשא

תן לסיגלון לשיר את תְּכֹלֶתוֹ,
תפילת פְּחֻלוֹת חלומית, לוֹאֲטָה.
נושרים הגביעים היפים כדמעות,
הנה כבר נקווה פה אגם זך פעוט.
וכחול אל כחול ניבְּטִים בדממה,

קטע מתוך השיר "צא אל הר
ועמקים", מתוך הספר "כל שעה",
הוצאת "עקד", 1986

שלטים:

1-4

7-1

10-11

שם עברי: סיגלון מימוזי (חד-עלים)

שם מדעי: *Jacaranda mimosifolia* (acutifolia)

שם אנגלי: JACARANDA

שם ערבי: جكرندا

משפחה: ביגונויים / Bignoniaceae

סיגלון מימוזי (חד-עלים)

עץ גדול שופע פריחה בגוני סגול-כחול. נופו פתוח וצמרתו מעוגלת ורחבה. לעלוותו צבע ירוק בינוני, עליו מנוצים פעמיים, ועלעליו מחודדים בקצותיהם (ומכאן שמו). הסיגלון הוא נשיר מותנה - במקומות חמים או בחורפים מתונים הוא שומר על עלוותו, או נושר באופן חלקי בלבד.

הפריחה מופיעה על העץ בקצות הענפים בשפע באביב, וכשהעץ בנשירה - מופעה בולט במיוחד. פריחה משנית עשויה להופיע גם במהלך הקיץ ובסופו. הפרחים צינוריים, דמויי

שופר ולא סימטריים. הם נושרים בהמוניהם על הקרקע, וצובעים אותה בסגול. בעקבות הפריחה מופיעים על העץ פירות בדמות דיסקיות מעוגלות, המשמשות להכנת קסטנייטות.

הסיגלון הגיע לארץ בתקופת המנדט מאזורים הרריים בברזיל ובפרו, וזכה מאז לתפוצה רחבה בגנים ובחורשות. הסיגלון הוא עץ חזק וגדל במהירות. הוא עמיד בחום רב ובקור מתון, אך רגיש לרוחות חזקות ולקרקעות מלוחות וגירניות.

שלטים:
4-12
5-15

שם עברי: סזיגיון ימבולן
שם מדעי: Syzygium jambolanum (cumini)
שם אנגלי: JAVA PLUM, JAMBUL, JAMBOLAN,
INDIAN BLACKBERRY
שם ערבי: جمبول
משפחה: הדסיים / Myrtaceae

סזיגיון ימבולן

הפירות עסיסיים ואהובים על אנשים וציפורים, על אף שאכילתם צובעת את הלשון והפה בסגול.
בסוג סזיגיון כ-1,000 מינים של עצים ושיחים הנפוצים באזורים הטרופיים של העולם הישן. סזיגיון ימבולן גדל מהודו ועד אינדונזיה, ושמו נשזר במסורות של התרבויות השונות. הדת ההינדית קושרת אותו לאל רמה, ומכנה אותו "פרי האלים".

עץ בימוני בגודלו, תדיר-ירק, בעל עלווה עשירה ופירות אכילים. הגזע חום ומחוספס, והעלים הגדולים (המזכירים עלי פיקוס) יוצאים בזוגות מענפי משנה המשתלשלים מטה כמעט עד לתחתית העץ.
באביב מופיעות בקצות הענפים תפרחות של פרחים לבנבנים ריחניים, ובקיץ מבשיל שפע של פירות דמויי זיתים גדולים, שהופכים לאדומים ובהמשך משחירים.

שלטים:
1-14
2-7

שם עברי: סיסם הודי
שם מדעי: Dalbergia sissoo
שם אנגלי: ROSEWOOD
שם ערבי: دليرجيا سيسو
משפחה: קטנייתיים (פרפרניים) /
Fabaceae (Papilionaceae)

סיסם הודי

על העץ פרחים קטנים וריחניים בצבע קרם-צהבהב, המושכים את דבורי הדבש. לאחר הפריחה מופיעים תרמילים קטנים ושטוחים.
בעבר ניטע הסיסם בחורשות ובשדרות רבות ברחבי הארץ, אך בשל טיפול לקוי וגיזום יתר התנוונו רבים מהעצים והתעוותו. לעומת זאת, עצי סיסם שצמחו ללא הפרעה התבססו והיו לעצים גדולים ומרשימים. במכון, מלווה הסיסם את שדרת מרכס זיו לכל אורכה.

עץ זקוף המגיע בתנאים טובים לממדים גדולים. לסיסם גזע נישא וקליפה אפורה חרוצה. ליבתו הכהה והיפה מבוקשת מאוד לנגרות איכותית ויקרה, ושמה המקצועי - ROSEWOOD - ניתן גם לעץ עצמו.
במולדתו, צפון הודו, הוא משיר בחורף את עליו המנוצים לשלושה עד חמישה עלעלים מעוגלים בעלי חוד בולט. בארץ הוא נותר עירום רק בחורפים קרים במיוחד, ובשאר המקרים עליו נושרים חלקית, או שאינם נושרים כלל. באביב מופיעים

שלט:
4-10

שם עברי: ספודילה ערבה
שם מדעי: Manilkara zapota
שם אנגלי: SAPODILLA, CHICLE TREE
שם ערבי: סיבوتה, زعرور امريكي
משפחה: ספוטיים / Sapotaceae

ספודילה ערבה

למגע, ובתוכם נמצאת ציפה צהובה עד חומה, מתוקה מאוד, בטעם של מעדן קרמל או שוקולד. הספודילה הערבה היא מין יחיד בסוגה. מוצאה במקסיקו, במרכז אמריקה, ובאיים הקריביים, ומשם היא התפשטה לארצות נוספות. בישראל נמצאת הספודילה בעיקר באתרים המתמחים בפירות טרופיים, וכך נשתלו פרטים בודדים ממנה גם בחלקת הניסיונות של עצי הפרי האקזוטיים במכון ויצמן למדע.

עץ פרי טרופי תדיר-ירק, מרשים בעלוותו. הגזע החום מכיל גומי לבן, הנקרא chicle ומשמש לייצור גומי לעיסה. הנוף סגלגל ולא אחיד בצורתו. העלים הצפופים, האליפטיים, העבים והמבריקים של הספודילה הם עיקר חינו של העץ. פרחים בודדים, לבנים ולא בולטים עשויים להופיע במהלך כל השנה. בעקבותיהם מופיעים בחיק העלים, פעם או פעמיים בשנה, פירות כדוריים חומים. בכל האמור במראם אין הבדל בין פירות בוסריים לבין פירות בשלים, אך הפירות הבשלים רכים

שלט:
4-11

שם עברי: פיג'ואה תרבותית
שם מדעי: Feijoa sellowiana (Acca sellowiana)
שם אנגלי: FEIJOA, PINEAPPLE GUAVA
שם ערבי: فجوة
משפחה: הדסיים / Myrtaceae

פיג'ואה תרבותית

משנים את צבעם עם ההבשלה. בלב הפרי ציפה לבנבנה, רכה ומתוקה, המזכירה במרקמה ובטעמה את הגואיבה, בת לאותה המשפחה.
מוצא הפיג'ואה ברמות של דרום ברזיל ושל הארצות השכנות. לארץ הגיעה כבר בתחילת המאה ה-20. נעשו כאן ניסיונות לגידול מסחרי שלה, ואף פותח זן מקומי בשם סלוג, אך שיווקו נכשל. לעומת זאת, בגינות פרטיות ובגינות הציבורי הצמח נפוץ מאוד כצמח נוי וגם כעץ פרי.

עץ קטן או שיח גדול, המגודל לנוי ולפרי. גדל לרוב על כמה גזעים, אך ניתן לעצבו על גזע בודד. נוף העץ מעוגל וצפיפותו בינונית. עליו הביציים והמעוגלים מזכירים מאוד בצבעם הירוק-כסוף את עלי הזית.
באביב מופיעים בחיק העלים פרחים בודדים ויוצאי דופן: עלי הכותרת שלהם לבנים-ורדרדים, ובאמצעם מופיעה קבוצה גדולה ובולטת של אבקנים זקופים ואדומים. בסתיו מתפתחים על הצמח פירות ירוקים אליפטיים או כדוריים, שאינם

שלט:
9-15

שם עברי: פיטולקה דו-ביתית
שם מדעי: *Phytolacca dioica*
שם אנגלי: OMBU, BELLA SOMBRA
שם ערבי: לکيه ثنائية المسکن
משפחה: פיטולקיים / Phytolaccaceae

פיטולקה דו-ביתית

באביב פורח בעץ בתפרחות המשתלשלות מטה, ועליהן פרחים קטנים, בצבע קרם או צהבהב, זכריים ונקביים על עצים נפרדים (ומכאן שם העץ - דו-ביתית). בעצי נקבה מתפתחים בהמשך אשכולות של פירות כדוריים כהים ועסיסיים. הפירות רעילים ליונקים (ובהם לאדם), אך נאכלים על-ידי ציפורים. בסוג פיטולקה כ-25 מינים, רובם עשבוניים. הפיטולקה הדו-ביתית אופיינית לנופי הערבה - ה"פמפאס" של ארגנטינה ושל אורוגוואי.

עץ רחב, שגידולו מהיה המפתח כיפת שורשים מעובה, משונה למראה, בבסיס הגזע. השורשים שטחיים. הכיפה המעובה נועדה להגן עליהם מיובש, ועל העץ - מהתהפכות בסערות. מבסיס הגזע עולים גזע אחד מעובה נמוך, או כמה גזעים וענפים. אלה יוצרים מראה פיטולי יוצא-דופן. הקליפה חומה. העצה רכה וספוגית, אוגרת מים, ונוטה להישבר. העץ לרוב תדיר-ירק. העלים גדולים, מחודדים בקצותיהם, עבים ומבריקים.

שלט:
6-10

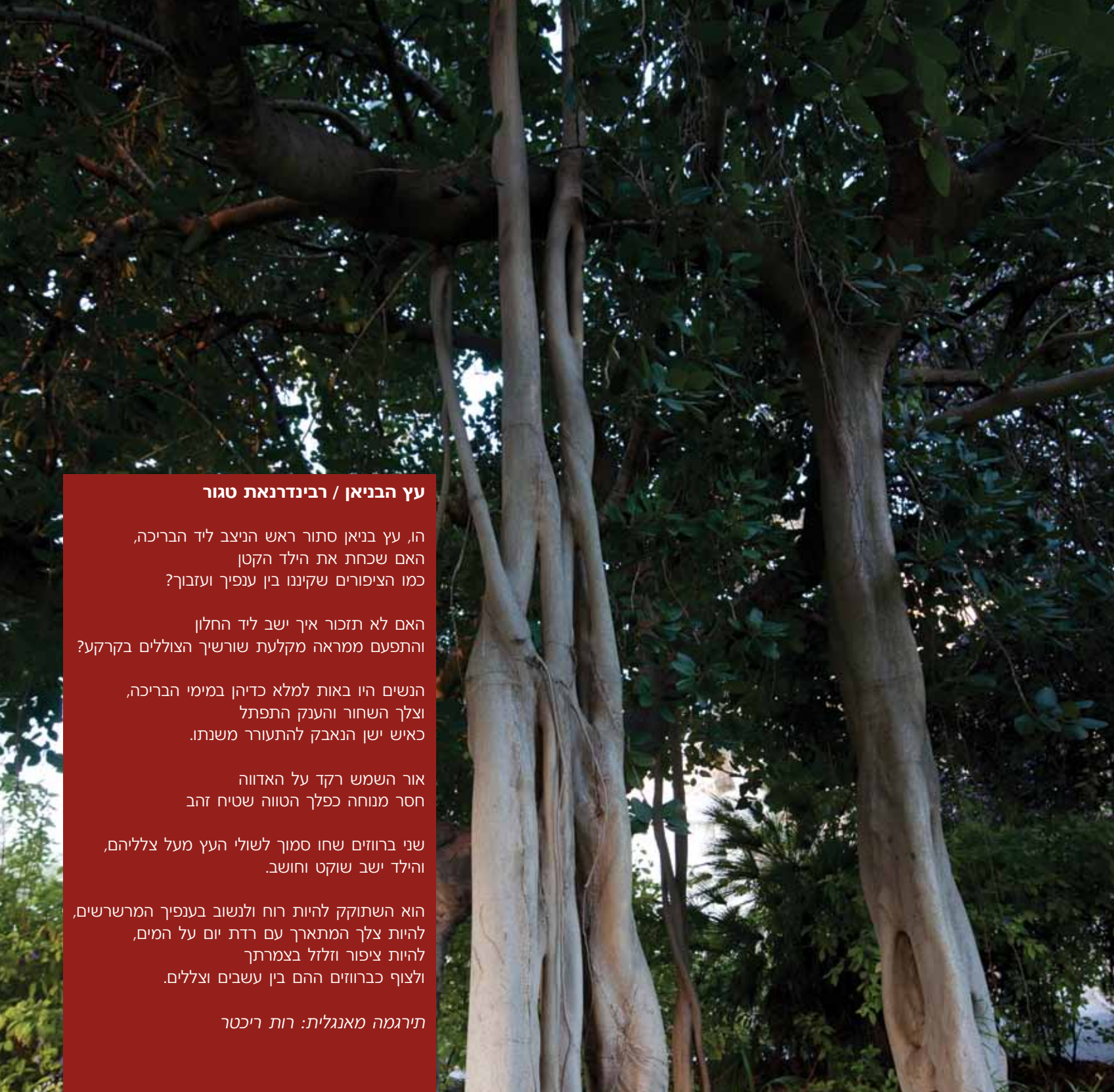
שם עברי: פיטוספורום גלוני
שם מדעי: Pittosporum undulatum
שם אנגלי: VICTORIAN BOX, NATIVE DAPHNE
שם ערבי: حبض متوج
משפחה: פיטוספוריים / Pittosporaceae

פיטוספורום גלוני

השקועים בשרף דביק. בסוג פיטוספורום כ-200 מינים. הפיטוספורום הגלוני גדל בר בחבלים הלחים של מזרח אוסטרליה, ומשם הופץ כצמח נוי לרחבי העולם. בזכות עמידותו הרבה וסתגלותו לתנאי מחיה שונים מרבים לגדל אותו הן כעץ והן כשיח. בתור עץ קטן וצנוע הוא מתאים לשתילה לצד בניינים ובחצרות פנימיות (פאטיו). בישראל זהו צמח ותיק מאוד, שכיום ניתן למצוא אותו בעיקר בגנים ישנים.

עץ קטן עד בינוני, תדיר-ירק, בעל גזע דק יחסית המתפצל לרוב בגובה נמוך. הנוף צר בתחילה, ומתעגל עם התבגרות העץ. העלים רכים, מאורכים, מחודדים, צבעם ירוק מבריק, ושפתם מסולסלת בצורת גל, ומכאן שם העץ. באביב מופיעות בקצות הענפים תפרחות סוככיות של פרחים קטנים, לבנים, ריחניים, דמויי פעמון ובעלי חמישה עלי כותרת. בסתיו מופיעים בעקבותיהם פירות כדוריים נוקשים בצבע כתום בולט, ומייפים את העץ. בתוכם זרעים

שלטים:
1-18
3-2

שם עברי: פיקוס בנגלי
שם מדעי: Ficus benghalensis
שם אנגלי: INDIAN BANYAN
שם ערבי: تين البنغال
משפחה: תותיים / Moraceae

פיקוס בנגלי

עץ הבניאן / רבינדרנאת טגור

הו, עץ בניאן סתור ראש הניצב ליד הברכה, האם שכחת את הילד הקטן כמו הציפורים שקיננו בין ענפיו ועזבוך?

האם לא תזכור איך ישב ליד החלון והתפעם ממראה מקלעת שורשיך הצוללים בקרקע?

הנשים היו באות למלא כדיהן במימי הברכה, וצלך השחור והענק התפתל כאיש ישן הנאבק להתעורר משנתו.

אור השמש רקד על האדווה חסר מנוחה כפלך הטווה שטיח זהב

שני ברווזים שחו סמוך לשולי העץ מעל צלליהם, והילד ישב שוקט וחושב.

הוא השתוקק להיות רוח ולנשוב בענפיו המרשרשים, להיות צלך המתארך עם רדת יום על המים, להיות ציפור ולזלזל בצמרתך ולצוף כברווזים ההם בין עשבים וצללים.

תירגמה מאנגלית: רות ריכטר

לפירות אדומים יפים, היושבים זוגות-זוגות בחיק העלים. הפיקוס הבנגלי, שזכה למעמד של עץ קדוש, נחשב לעץ הלאומי של הודו. בזכות גודלו הפך הפיקוס הבנגלי לעץ נוי המושך עניין רב באזורים החמים של העולם. בישראל הוא עץ ותיק. פרט גדול ומפורסם שלו מקשט את הגן של מקוה ישראל, ופרטים נוספים מוכרים מעין גדי ומגני קיבוצים בעמק בית-שאן.

עץ טרופי ענק, תדיר-ירק, שסימן ההיכר העיקרי שלו הוא שורשי אוויר מעובים היורדים לקרקע מהענפים הגדולים והופכים לגזעים נוספים. עץ מבוגר גדל כך עוד ועוד עד שהוא הופך לחורשה שלמה של גזעים, אשר עשויה להגיע להיקף של יותר מקילומטר ולספק צל לאלפי אנשים. קליפת הגזעים והענפים חלקה למדי, העלים הירוקים גדולים ועבים, ועל פניהם עורקים צהובים. בלבולב נצבעים העלים בגוון ברונזה. הפרחים הם פגות קטנות, והם מבשילים

שלטים:
3-13
9-10
9-12
9-14

שם עברי: פיקוס בנימינה
שם מדעי: Ficus benjamina
שם אנגלי: BENJAMIN TREE, BENJAMIN FIG, WEeping FIG
שם ערבי: فيكوس بنيامينا
משפחה: תותיים / Moraceae

פיקוס בנימינה

אהבת חסד / נדב לויטן

בבית הכנסת, אהבת חסד, ברחוב אברבנאל, מתפלל בודד בא לקבל את פני השבת.

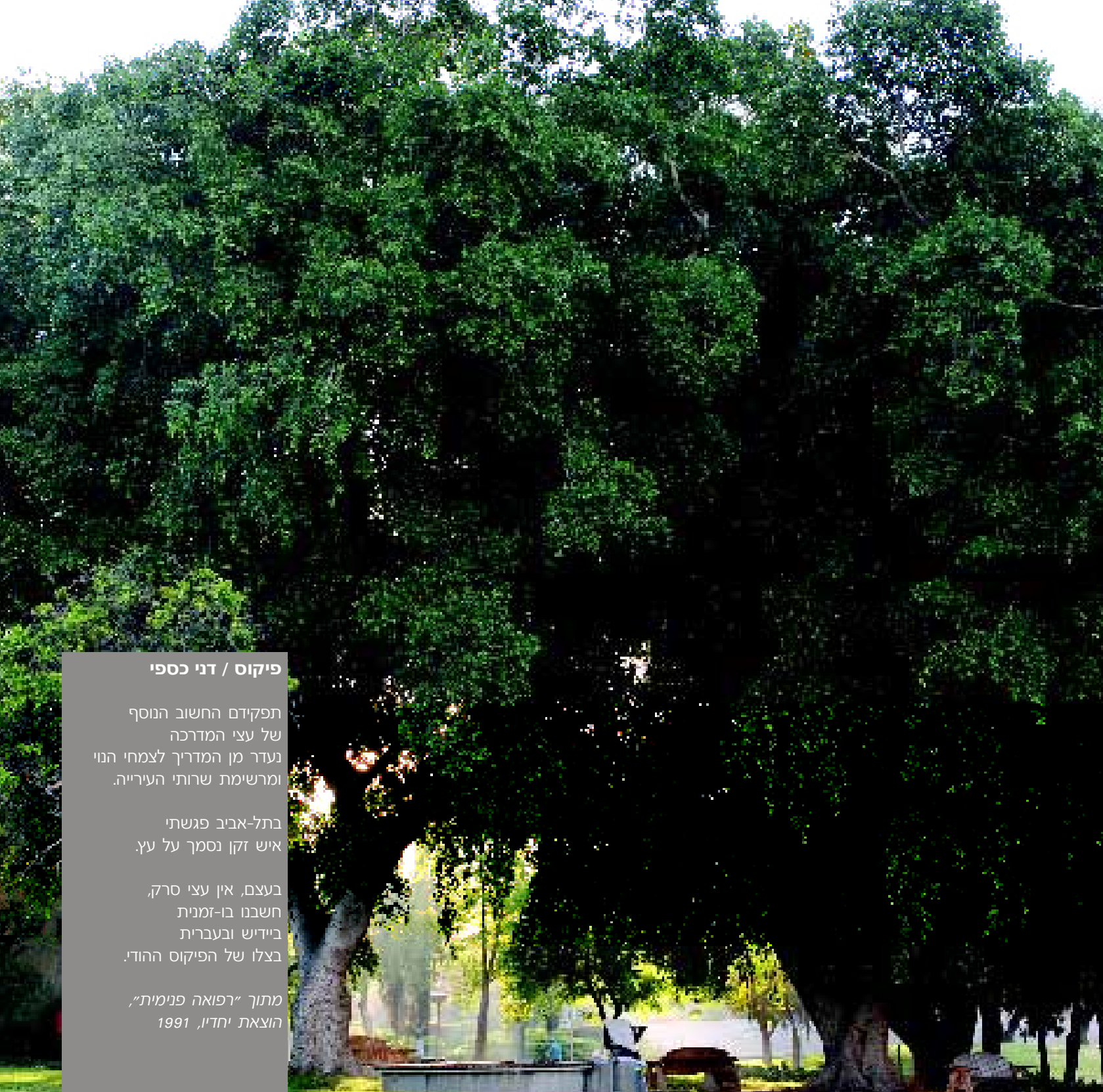
ענני סתיו הסתירו מעיניו, את הכוכב המבשר אבל הוא חש בעצמותיו, כי כבר פנה היום.

בעודו ממתין לשווא למנין ראה איך מעבר לרחוב על בדי פיקוס רחב נוף

מתקהלים דרורי העיה לתפילת ערבית ציבורית בשפתם הציפורית

מוצאו של פיקוס בנימינה בהודו, במלזיה, באינדונזיה, בפיליפינים, ובקצה הצפוני הטרופי של יבשת אוסטרליה. הוא נחשב לעץ הייצוגי של בנגקוק, בירת תאילנד. בזכות מראו המושך, עמידותו וגידולו המהיר הפך פיקוס בנימינה לעץ מוביל בגנים בארצות טרופיות וסובטרופיות. הוא נגזם ומתעצב בקלות, דבר שהפך אותו לאהוב כצמח מעוצב ומפוסל ("טופיארי") וכן כצמח עציץ.

עץ תדיה-ירק, שופע עלווה צפופה, ועדין למראה. גזעו דק בהשוואה למיני פיקוס אחרים, וקליפתו חלקה למדי. נופו מעוגל ורחב, והוא עשוי להתרחב לממדי ענק בתנאים טרופיים מתאימים. ענפיו הרבים השמוטים מטה, ושורשי האוויר שעשויים לרדת מהם מעניקים לעץ מראה בכותי. עליו בעלי חוד ארוך ואופייני, והם מבריקים למרחוק. פרחי העץ מתפתחים בתוך פגות כדוריות קטנות, שבישראל אינן נעשות עסיסיות ואינן מהוות מטרד.

פיקוס / דני כספי

תפקידם החשוב הנוסף של עצי המדרכה נעדר מן המדריך לצמחי הנוי ומרשימת שרותי העירייה.

בתל-אביב פגשתי איש זקן נסמך על עץ.

בעצם, אין עצי סרק, חשבנו בו-זמנית ביידיש ובעברית בצלו של הפיקוס ההודי.

מתוך "רפואה פנימית", הוצאת יחדיו, 1991

שלטים:

- 1-5
- 2-9
- 2-10
- 6-7
- 10-2
- 10-14

שם עברי: פיקוס השדרות

שם מדעי: Ficus microcarpa (retusa)

שם אנגלי: INDIAN LAUREL FIG, CHINESE BANYAN

שם ערבי: فيكوس الجمادات

משפחה: תותיים / Moraceae

פיקוס השדרות

עץ תדיר-ירק רחב נוף, מן הנפוצים בעצי הנוי בישראל. כשהוא גדל ללא התערבות, הוא מפתח גזע רחב שממנו עולים באלכסון מעלה ענפים גדולים ורבים, היוצרים נוף צפוף. שורשי אוויר עשויים לרדת לקרקע מן הענפים העיקריים, וכן על פני הגזע. בבסיס הגזע מפתח העץ בבגרותו מקלעת של שורשים עיליים. אלה תורמים ליופיו של העץ, אך גם מסכנים ריצופים ומבנים קרובים. הקליפה חלקה למדי, אפורה בהירה. העלים קטנים, ביציים, ומבריקים (אחד משמותיו הקודמים בעברית היה "פיקוס נוצץ"). צבעם ירוק כהה. הלבולב החדש ירוק בהיר, והוא בולט על הרקע הכהה ותורם למראה הרענן של העץ.

הפריחה מופיעה בדמות פגות ירוקות קטנות היושבות על הענפים. צרעות קטנות, מיוחדות למין הפיקוס הזה, מפרות אותן וגורמות להבשלתן ולהתרככותן. צרעות אלה הגיעו לארץ רק בעשורים האחרונים של המאה ה-20. הפגות הבשלות מושכות אל העץ ציפורים ועטלפי-פרי, ובשל כך פחת השימוש בו בשנים האחרונות.

תפוצתו הטבעית של פיקוס השדרות רחבה: הודו, סרי לנקה, דרום סין, מלזיה, אינדונזיה, צפון אוסטרליה, וקלדוניה החדשה. בסוג פיקוס למעלה מ-800 מינים של עצים, שיחים ומטפסים, ובהם המינים המפורסמים מאזורנו: פיקוס התאנה ופיקוס השקמה.

שלט:
9-13

שם עברי: פיקוס השקמה
שם מדעי: Ficus sycomorus
שם אנגלי: SYCAMORE FIG
שם ערבי: حميز
משפחה: תותיים / Moraceae

פיקוס השקמה

"ויען עמוס ויאמר אל אַמְצִיָּה לא נביא אֲנִי וְלֹא בֶן נְבִיא אֲנִי כִּי בֹקֵר אֲנִי וּבֹלֵס שְׁקָמִים" (עמוס ז' 14)

גן השקמים / יצחק יצחקי

היה היו כאן פעם שקמים, חולות מסביב וגם נוף. העיר תל-אביב של אותם הימים הייתה בית בודד על החוף. ויש לפעמים נערכו ישיבות מתחת שקמים אז בצל, וליד העצים צחקו הבנות וענו בזמרה: "הי ילל".

כן, זהו, כן, זהו, זה גן השקמים. היו גם כאלה אי אז בימים.

נוצרים בהן זרעים. באזורנו נהגו לדקור את הפגות כדי לעודד את הבשלתן ("בליסת" שקמים). בעמקים החמים עלולות צרעות טפילות לפלוש לפגות ולקלקלן. מוצא השקמה הוא באפריקה שמדרום לסהרה, ומשם התפשטה למצרים ולמזרח הקרוב. במצרים ובשכנותיה נהגו לטעת מטעי שקמה להפקת פרי ולעצה כבר בימי קדם, ושרידים של חלקי שקמה, עצה ופירות נשמרו בקברי הפרעונים. השקמה מוזכרת פעמים רבות בתנ"ך, והיא עיטרה את נופי החבלים החמים של ארץ ישראל.

עץ גדול ומרשים, מסמלי הנוף של ארץ ישראל. בעל גזע מוצק שלו קליפה בהירה, אשר ממנו עולים באלכסון ענפים ראשיים גדולים. בעצים צעירים הנוף מעוגל, והוא נעשה מבודד יותר ככל שהעץ מתבגר עד כדי נוף פיסולי ייחודי לכל עץ. עליו העבים והגללים נושרים חלקית בחורף. פגות כדוריות רבות מתפתחות על ענפונים קצרים היוצאים היישר מהגזע ומהענפים העיקריים במשך כל השנה, ומעניקות לעץ מראה מוזר ומושך. באפריקה מפרות את הפגות צרעות זעירות, וכך נוצרים בתוכן זרעים. בארץ מבשילות הפגות, באופן חלקי או מלא, ללא הפריה, ולכן לא

שלטים:

1-19

9-4

שם עברי: פיקוס חלוד

שם מדעי: *Ficus rubiginosa*

שם אנגלי: RUSTY FIG, PORT JACKSON FIG

שם ערבי: تين اصهب

משפחה: תותיים / Moraceae

פיקוס חלוד

דומה לפיקוס המעוקם, וקיימות גם צורות ביניים המקשות על ההבחנה ביניהם. מבין מיני הפיקוס הוא נחשב למתון ולפחות תוקפני, וגידולו איטי יותר. בעבר, טרם חדירתן של הצרעות המפרות שלו לארץ, כשהפגות שלו נשארו קטנות ויבשות, הירבו לשתול אותו כאן כעץ רחוב. כיום משתמשים בו בעיקר כעץ נוי בפארקים ובגנים גדולים - לצל, למיסוך ולתחימה.

עץ גדול ותדיר-ירק, הבולט בעלוותו הצפופה והכהה. הגזע חסון, חלק ובהיר. העלים דמויי ביצה ובינוניים בגודלם. לצידם התחתון צבע חלוד, ופניהם חלקים וירוקים, דבר המעניק לעלוה מראה כהה ומנוגד לגזע הבהיר. מוצאו של הפיקוס החלוד הוא במזרח אוסטרליה, שם מפרות צרעות זעירות את הפגות הכדוריות המתפתחות בזוגות בחיק העלים, והופכות אותן לרכות וחומות. הפיקוס החלוד

שלט:
7-2

שם עברי: פיקוס כינורי

שם מדעי: Ficus lyrata (pandurata)

שם אנגלי: FIDDLELEAF FIG, BANJO FIG

שם ערבי: تين بنغالي

משפחה: תותיים / Moraceae

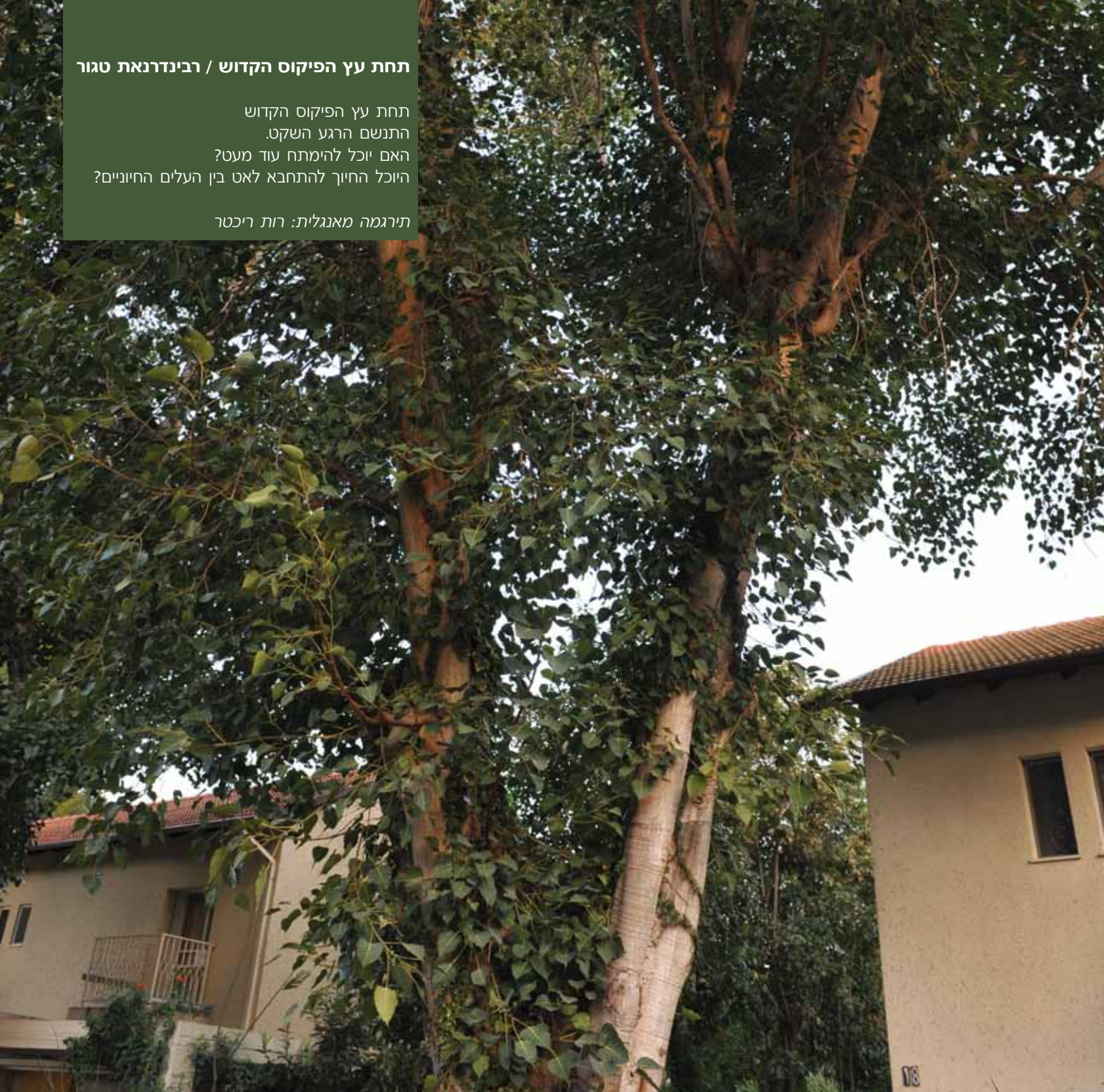

פיקוס כינורי

"עץ חונק", המתפתח כאפיפיט (כלומר, גדל על צמח אחר) על ענפיו של עץ מבוגר, שולח שורשים כלפי מטה, ואלו עוטפים את גזע העץ המארח, ולופתים אותו עד לחניקתו בתוכם.

הפיקוס הכינורי מקובל ביותר בעולם כולו, וגם בישראל, כצמח פנים בעציץ. עצים שגדלו מעל מידותיו של העציץ מוצאים את דרכם לגינות, וכך הפך הפיקוס הכינורי לנפוץ למדי גם בגינות פרטיות בחבלים החמים יותר של הארץ.

עץ תדיר-ירק, בעל עלווה טרופית הדורה. הגזע דק יחסית לגודל העץ, והוא מוסתר לרוב על-ידי הענפים ועלוות העץ. העלים גדולים וצורתם מיוחדת: הם צרים יותר בבסיסם ומתרחבים בקצה לצורת כינור או גיטרה - ומכאן שמו של העץ בכל השפות. בחיק העלים מתפתחות בזוגות פגות גדולות, עגולות ופחוסות, המנוקדות בלבן. הפיקוס הכינורי גדל בר ביערות הטרופיים של אפריקה המערבית, מקמרון ועד סירה לאון. בצורתו הטיפוסית הוא

תחת עץ הפיקוס הקדוש / רבינדרנאת טגור

תחת עץ הפיקוס הקדוש
התנשם הרגע השקט.
האם יוכל להימתח עוד מעט?
היוכל החיוך להתחבא לאט בין העלים החיוניים?

תירגמה מאנגלית: רות ריכטר

שלט:
2-13

שם עברי: פיקוס קדוש

שם מדעי: *Ficus religiosa*

שם אנגלי: SACRED FIG, PEEPUL, BO-TREE

שם ערבי: فيكوس مقدس

משפחה: תותיים / Moraceae

פיקוס קדוש

עץ טרופי ענק, מהיפים שבמיני הפיקוס. גזעו מתרחב מאוד, והוא מפתח צלעות אופייניות בהתבגרו. קליפתו חלקה ובהירה, וענפיו העיקריים יוצאים מגובה נמוך ועולים באלכסונים ארוכים למעלה.

העלווה אוורירית, ומבנה העץ וענפיו ניכר מבעדה. עליו דמויי לב, גדולים, שטוחים ודקים, והם מסתיימים בקצותיהם בחוד ארוך דמוי "זנב".

בסוף האביב ובתחילת הקיץ, בהתאמה לעונת המונסונים בארצות מוצאו, מצהיב העץ, ומשיר בבת אחת את כל עליו לזמן קצר. מיד לאחר הנשירה מופיע עליו לבלוב אדמדם של עלים

חדשים, ובחיקם זוגות של פגות המופרות על-ידי צרעות זעירות, הייחודיות לעץ זה. הפגות הבשלות מושכות אליהן ציפורים ועטלפי פירות.

מוצא הפיקוס הקדוש בתת-היבשת ההודית, בדרום סין ובהודו-סין. העץ המפואר נחשב לעץ שתחתיו ישב בודהה כשקיבל את ה"הארה", ובשל כך הוא קדוש להינדים ולבודהיסטים. עץ אחד, שנשתל בסרי לנקה בשנת 288 לפני הספירה, נחשב לצמח מכוסה הזרע המבוגר ביותר בעולם. בתרבות ההינדית, הפיקוס הקדוש הוא סמל לאושר, להצלחה, למזל ולחיים ארוכים.

שלט:
3-11

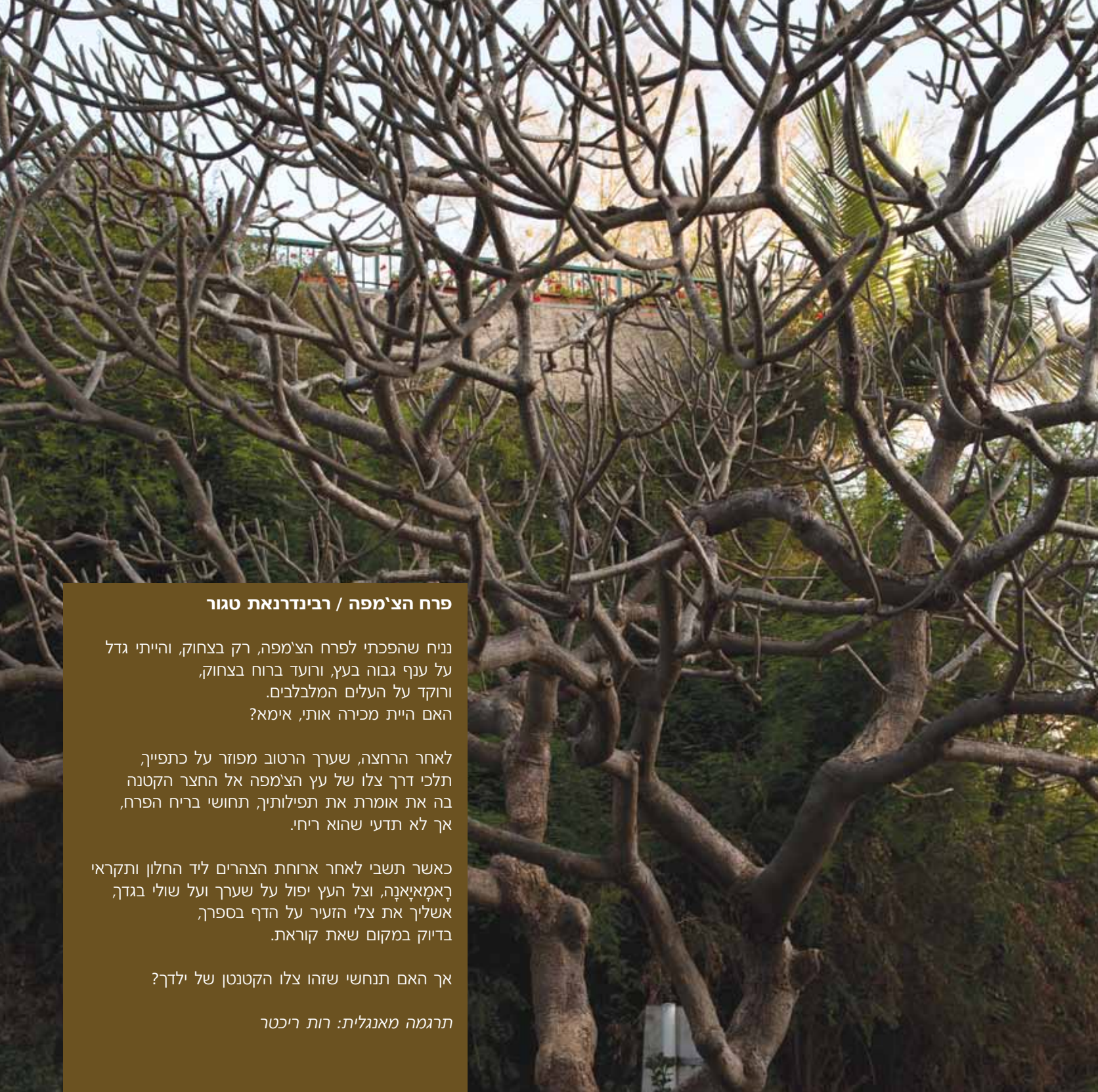
שם עברי: פלומריה ריחנית
שם מדעי: Plumeria rubra
שם אנגלי: FRANGIPANI, TEMPLE TREE
שם ערבי: بلوماريا عطرة
משפחה: הרדופיים / Apocynaceae

פלומריה ריחנית

עץ טרופי נשיר וקטן, הנפוץ בגינות בזכות פריחתו השופעת והממושכת ומראהו המיוחד. הגזע דק ביחס לנוף העץ, וממנו מתפצלים בגובה נמוך ענפים גליליים בשרניים, הנראים כאצבעות שמנות. בחורף, כשהעלים העבים והגדולים נושרים, העץ נראה כמעין פסל. כל חלקיו של העץ מכילים שרף חלבי רעיל.
הפלומריה פורחת מהאביב ועד תחילת החורף. הפרחים הגדולים, הריחניים ודמויי המדחף נראים למרחוק, והם נושרים על הארץ במלוא יופיים וריחם. צבעו של הזן המקורי הוא

אדום, ומכאן שמו המדעי (rubra), אך הפרחים פורחים גם בצבעים אחרים. זן זה עשוי לפתח באופן נדיר פרי מעוצה, הנראה כשתי כנפיים מחוברות.
מוצא הפלומריה במרכז אמריקה, משם התפשט לארצות חמות בעולם כולו. הבודהיסטים מביאים את פרחיו היפים כמנחה למקדשים, ובמקומות רבים משתמשים בהם לקישוט או מניחים אותם לצוף במימיהן של בריכות ומזרקות. בארץ מוכר העץ גם בשם "פיטנה", שמקורו בערבית.

פרח הצ'מפה / רבינדרנאת טגור

נניח שהפכתי לפרח הצ'מפה, רק בצחוק, והייתי גדל על ענף גבוה בעץ, ורועד ברוח בצחוק, ורוקד על העלים המלבלבים. האם היית מכירה אותי, אימא?

לאחר הרחצה, שערך הרטוב מפוזר על כתפייך, תלכי דרך צלו של עץ הצ'מפה אל החצר הקטנה בה את אומרת את תפילותיך, תחושי בריח הפרח, אך לא תדעי שהוא ריחי.

כאשר תשבי לאחר ארוחת הצהרים ליד החלון ותקראי קאמאֵאָנָה, וצל העץ יפול על שערך ועל שולי בגדך, אשליך את צלי הזעיר על הדף בספרך, בדיוק במקום שאת קוראת.

אך האם תנחשי שזהו צלו הקטנטן של ילדך?

תרגמה מאנגלית: רות ריכטר

שלט:
10-13

שם עברי: פלפלון בכות

שם מדעי: Schinus molle

שם אנגלי: WHITE PERUVIAN PEPPER,
CALIFORNIA PEPPER TREE

שם ערבי: שכינוס رفیع

משפחה: אלתיים / Anacardiaceae

פלפלון בכות

חריף. הפירות מזכירים את תבלין הפלפל (למרות שאינם קרובים כלל), ומכאן שמו. הילידים באמריקה משתמשים עד היום בפרי למזון ולמשקה. בעבר היה לפרי חלק מרכזי בהכנת המשקה האלכוהולי צ'יצ'ה. פלפלון בכות אופייני לאזורים הצחיחים של האנדים הפרואניים ושל שאר אמריקה הדרומית. הוא משגשג בגובה רב, ושורד בתנאי מזג אוויר קיצוניים. גם בישראל מתאים העץ לחבלים היבשים, וניתן לראות עצי פלפלון ותיקים, גדולים ומרשימים בנגב ובערבה.

עץ מידברי באופיו, הבולט בענפיו הבכותיים. גודלו לרוב בינוני, אך הוא מסוגל להאריך ימים ולהתרחב לממדים מרשימים. ענפיו הרכים נוטים מטה, ומהם תלויים העלים הארוכים המנוצים למספר רב של עלעלים צרים ובהירים - דבר המקנה לו את מראהו הבכותי האופייני. הפלפלון הוא עץ דו-ביתי. בקיץ תלויים על עצי הזכר מִכְבְּדֵי פרחים קטנים בגוון קרם-צהבהב, ובעצי הנקבה מתפתחים אשכולות פירות כדוריים אדמדמים בעלי ריח

שלט:
10-5

שם עברי: פלפלון דמוי-אלה
שם מדעי: Schinus terebinthifolius
שם אנגלי: BRAZILIAN PEPPER TREE,
FLORIDA HOLLY
שם ערבי: شكينوس بطمي الورق
משפחה: אלתיים / Anacardiaceae

פלפלון דמוי-אלה

בעצי נקבה מופיעים בסתיו ובחורף אשכולות צפופים של פירות כדוריים, נוקשים ואדומים, בעלי ריח האופייני לתבלין הפלפל (למרות שאין קשר בוטני לצמח זה), ומכאן שמותיו באנגלית. במולדותיו, דרום ברזיל, צפון ארגנטינה ופרגוואי, נאכלים פירותיו מיובשים או מוחמצים. בשל היותו עץ חזק וסתגלן, וכיוון שזרעיו מועברים בקלות על-ידי ציפורים, התפשט הפלפלון והשתלט על סביבות טבעיות נרחבות.

עץ קטן ותדיר-ירק, בעל מבנה שיחי ולעיתים סוככי. בעל גזע חום עם קליפה חרוצה וענפים ארוכים וקשתיים הנוטים להשתרג. עצים קשישים עשויים לפתח מבנה פיסולי יוצא דופן – גזע וענפים מפותלים. עליו הנוקשים והכהים מנוצים לעלעלים אליפטיים מאורכים, ומזכירים את עליה של קרובת משפחתו, אלת הטרבינת – ומכאן שמותיו העברי והמדעי. באביב מתפתחים על עצים נפרדים פרחים זכריים ונקביים.

שלט:
1-17

שם עברי: פנדנוס תועלתי
שם מדעי: Pandanus utilis
שם אנגלי: COMMON SCREWPIKE
שם ערבי: كاذي مدغشقر
משפחה: פנדניים / Pandanaceae

פנדנוס תועלתי

לצוף בקלות מאי לאי.
בסוג פנדנוס כמה מאות מינים. הפנדנוס התועלתי גדל בר באי מדגסקר, וכן באיים מאוריציוס, ראוניון וסיישל - כולם ממזרח לאפריקה. במולדתו משמשים עליו את הילידים לקירוי גגות, לשזירת חבלים, וכן לייצור רשתות דיג, מחצלות, סלים וכובעים. שימושים אלה מסבירים את שם המין - "תועלתי". הפנדנוס התועלתי עמיד ברוחות וברסס ים. פרטיו הבודדים בארץ מושכים תשומת לב. הפרט המפותח הגדל בגן של מכון ויצמן למדע הוא אחד המפוארים שבהם.

צמח פיסולי בעל גזע זקוף וגלילי המכוסה בצלקות של עלים שנשרו. מהגזע יוצאים שורשי-תמך היוצרים סביבו זר של "קביים", המסייע לו לשאת את כובד משקלו. ענפיו, לרוב נגדיים אלה לאלה, יוצרים מבנה של מנורה. בראש הגזע כותרת צפופה של עלים המסודרים במעין סליל (ספירלה). פרחים זכריים ונקביים מתפתחים על עצים נפרדים. מהפרחים הנקביים מתפתחים פירות אכילים, גדולים ונוקשים, הנראים כאננס או כאיצטרובל גדול. הפירות המעוצים נשארים על הצמח תקופה ממושכת, ואחר כך נושרים ויכולים

שלטים:

1-12

8-4

שם עברי: פנסית דו-נוצתית

שם מדעי: *Koelreuteria bipinnata*

שם אנגלי: CHINESE FLAME TREE

שם ערבי: ظرو ثنائي الريش

משפחה: סבונניים / Sapindaceae

פנסית דו-נוצתית

זה מזה כאשר הפרי נפתח) עם דפנות דקים נייריים, הנטוי מטה ונראה כפנס סיני (ומכאן השם). מופע הפרי בוורוד-כתום בולט משך הסתיו כולו. בהמשך דוהה צבע הפירות והופך לחום, והם עצמם מתפזרים עם רוחות החורף.

בסוג פנסית שלושה מינים דומים - מסין, מקוריאה ומיפן.

מוצא הפנסית הדו-נוצתית בסין. בישראל היא הפכה תוך שלושה עשורים לאחד העצים הנפוצים ביותר. מרבים להשתמש בה ברחובות ובגנים. במכון ויצמן היא מופיעה בקבוצות לצד שדרת מרכוס זיו.

עץ קטן עד בינוני הבולט במיוחד במופע פרי צבעוני בסתיו. נוף העץ נוטה להתרחב כסוכך, גזעו אפור, סדוק בעדינות, ועלוותו בגוני ירוק, צהבהב מעט. העלים מנוצים פעמיים לעלעלים משוננים, המזכירים בצורתם את עלעלי האזדרכת.

בסוף הקיץ עולים על פני נוף העץ מִכְבְּדֵי פרחים צהובים קטנים. הפריחה נאה אך צנועה, והיא מוחלפת במהרה בפירות צבעוניים קישוטיים ביותר. הפרי הוא הלקט שלפוחי בעל שלוש קִשׁוּוֹת (חלקים של דופן הפרי אשר נפרדים